

सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापन बाबत प्राथमिक शिक्षकांची भूमिका - एक अभ्यास

श्रीमती माधुरी प्रशांत निकम¹, डॉ. श्री. विजय बाळासो कापसे²

¹जि. प. प्राथमिक शाळा, नांदवळ ता. कोरेगाव

²अधिव्याख्याता, क्रांतिस्मृति जूनियर कॉलेज ऑफ एजुकेशन सतारा

Corresponding Author: श्रीमती माधुरी प्रशांत निकम

DOI- 10.5281/zenodo.15111755

सारांश:

शिक्षणाचा अर्थ

शिक्षणाची संकल्पना गतिमान आहे. उत्क्रांतीच्या प्रक्रियेत ती अनेक युगे आणि टप्प्यांतून गेली आहे आणि सध्याच्या सामाजिक परिस्थितीनुसार प्रत्येक टप्प्यावर तिचा वेगळा अर्थ आहे. लॅटिन शब्दकोशात आपल्याला “शिक्षण” हा शब्द सापडतो ज्याचा अर्थ “बाहेर काढणे” असा होतो. शिक्षण म्हणजे ज्ञान मिळवणे किंवा शिकवण्याची कला आणि कौशल्ये, वृत्ती, सवयी इत्यादींचा विकास करणे

बीज शब्द: सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापन, प्राथमिक शाळा, भूमिका

प्रस्तावना:

शिक्षणाची भारतीय संकल्पना

विविध ऋषी आणि तत्त्ववेत्त्यांनी मांडलेले भारतीय शिक्षण तत्त्वज्ञान म्हणून गणले जाणारे संपूर्णपणे दाखवणे शक्य नसले तरी, प्राचीन भारतीय समाजाच्या आदर्शांनी प्रेरित असलेल्या कल्पनांची व्यवस्था आपण उभारू शकतो.

प्राथमिक शिक्षण

भारतीय राज्यघटनेच्या कलम 35 नुसार "राज्य हे संविधान सुरु झाल्यापासून 14 वर्षे पूर्ण होईपर्यंत सर्व मुलांना मोफत आणि सक्तीचे शिक्षण देण्यासाठी 10 वर्षांच्या कालावधीत प्रदान करण्याचा प्रयत्न करेल", त्यानुसार या कलमानुसार हे काम राज्याने सन 1960 पर्यंत पूर्ण करायला हवे होते. परंतु आर्थिक आणि प्रशासकीय अडथळ्यांमुळे हे उद्दिष्ट आजपर्यंत साध्य होऊ शकले नाही.

शिक्षणावरील राष्ट्रीय धोरण (1986) पहिले तत्त्व शिकणे आणि मूल्यांकनाकडे नेले जाते, ज्याचा तात्काळ परिसराशी संबंध असतो, केवळ अमूर्तपणे गोष्टी जाणून घेण्याऐवजी. यामुळे अध्यापन सोपे होते, परंतु मूल्यांकन कठीण होते, कारण विद्यार्थ्यांचे मूल्यमापन विहित केलेल्या पद्धतींऐवजी विविध परिस्थितीत आणि विविध पद्धतींनी केले पाहिजे. या प्रकारच्या अध्यापनाचे यश हे शिक्षकांवर अवलंबून आहे ज्यांना आता शिकण्याची आणि मूल्यांकन प्रक्रिया आणि पद्धतींबद्दलची त्यांची वृत्ती सुधारावी लागेल.

RTE आणि सा. स. मू. बालकांचा मोफत आणि सक्तीच्या शिक्षणाचा हक्क कायदा, क्र. ३५, २००९ असे सांगते की

“मुलाच्या ज्ञानाचे आकलन आणि ते लागू करण्याच्या त्याच्या क्षमतेचे सर्वसमावेशक आणि निरंतर मूल्यमापन (सीसीई) हे मुलाच्या ज्ञानाच्या आकलनाचे आणि मुलाचे ज्ञान, क्षमता आणि प्रतिभा विकसित करण्यासाठी, क्रियाकलापांद्वारे शिकणे, मुलांसाठी अनुकूल आणि बाल-केंद्रित पद्धतीने शोध आणि शोध लागू करण्याची क्षमता यांचे सातत्यपूर्ण आणि सर्वसमावेशक मूल्यमापन अनिवार्य करते. कोठारी आयोग (1964-1966) समर्थन करतो, "मूल्यांकन ही एक सातत्यपूर्ण प्रक्रिया आहे, विद्यार्थ्यांच्या वाढीचे शैक्षणिक पैलू जेणेकरून ते विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासाचे प्रतिबिंबित करते. हे विद्यार्थ्यांच्या शालेय मूल्यमापनाच्या प्रणालीचा संदर्भ देते ज्यामध्ये विद्यार्थ्यांच्या विकासाच्या सर्व पैलूंचा समावेश होतो. विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाच्या सर्व प्राथमिक परिमाणांचे मूल्यांकन करण्याची ही आधुनिक पद्धत आहे जेणेकरून त्याची प्राप्ती मोजता येईल. हे व्यापक-आधारित आहे आणि शिकणाऱ्याच्या वाढ आणि विकासाच्या सर्व पैलूंचा

समावेश करते. ते सातत्यपूर्ण आणि नियतकालिक आहे. हे सूचनेच्या सुरुवातीला आणि शिक्षण प्रक्रियेदरम्यान (रचनात्मक मूल्यमापन) एक मूल्यांकन आहे.

अभ्यासाचे विधान

सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापन बाबत प्राथमिक शिक्षकांची भूमिका - एक अभ्यास

अभ्यासाची गरज आणि महत्त्व

शिक्षणाचा उद्देश व्यक्तीचा सर्वांगीण विकास करणे हा आहे. गुण प्रणालीतील त्रुटी दूर करण्यासाठी ग्रेड प्रणाली सुरु करण्यात आली आहे. जर मूल्यमापन हाच मूल्यमापनाचा एकमेव उद्देश असेल आणि विद्यार्थ्यांना ज्या

समस्यांना सामोरे जावे लागते त्यावर मात करण्यासाठी त्यांना मदत करण्यासाठी काहीही केले जात नसेल तर विद्यार्थ्यांना निकालांना सामोरे जाणे एक अप्रिय काम असेल.

अभ्यासाची व्याप्ती

1. प्रस्तुत संशोधन केवळ जि. प. शाळेतील शिक्षकांसाठी आहे.
2. प्रस्तुत संशोधनाचे निष्कर्ष समान परिस्थितीत उपयुक्त ठरतील.

अभ्यासाची प्रमुख उद्दिष्टे

1. प्राथमिक शिक्षकांच्या सा.स.मू. कडे पाहण्याच्या वृत्तीचा अभ्यास करणे.
2. प्राथमिक शिक्षकांच्या सा.स.मू. विषयी बांधिलकी पातळीचा अभ्यास करणे.
3. सा.स.मू. कडे प्राथमिक शिक्षकांच्या उत्तरदायित्व पातळीचा अभ्यास करणे.

अभ्यासाची गृहितके

1. परिवर्तनशील लिंगाच्या संदर्भात प्राथमिक शिक्षकांच्या सा.स.मू. कडे पाहण्याच्या वृत्तीमध्ये कोणताही विशेष फरक नाही.
2. शाळेच्या परिवर्तनीय परिसराच्या संदर्भात प्राथमिक शिक्षकांच्या सा.स.मू. कडे पाहण्याच्या वृत्तीमध्ये कोणताही विशेष फरक नाही.

संशोधन पद्धती - प्रसूत संशोधनासाठी सर्वेक्षण पद्धतीचा वापर करण्यात आला आहे.

जनसंख्या आणि नमुना –

प्रस्तुत संशोधनात सातारा जिल्ह्यातील कोरेगाव तालुक्यातील ५० शिक्षकांची निवड करण्यात आली आहे.

संशोधन साधने - माहिती संकलनासाठी प्रश्नावली या साधनाचा वापर करण्यात आला आहे.

संख्याशास्त्रीय तंत्रे - माहिती विश्लेषणासाठी शेकडेवारी या तंत्राचा वापर करण्यात आला आहे.

निष्कर्ष -

1. 59.2% प्रतिसादक नेहमी असे मत मांडतात की जे शिक्षक सा.स.मू. वापरतात ते मूल्य निर्णय देऊ शकतात.
2. 38.4% उत्तरदात्यांनी अनेक वेळा असे मत मांडले आहे की सा.स.मू. FA(a) चा वापर संकल्पनेच्या निर्मितीस आणि क्रियाकलापांद्वारे त्याचे बळकटीकरण करण्यास मदत करू शकतो.
3. 36% प्रतिसादक नेहमी असे मत मांडतात की जे शिक्षक सा.स.मू. FA(b) वापरतात ते स्लिप चाचणीद्वारे शिकत असताना विद्यार्थ्यांचे मूल्यांकन करू शकतात.
4. 55.2% प्रतिसादक नेहमी असे मत मांडतात की जे शिक्षक सीसीई वापरतात त्यामध्ये शैक्षणिक आणि सह-शैक्षणिक दोन्ही क्षेत्रांचा समावेश असू शकतो.

5. 49.6% प्रतिसादक नेहमी असे मत मांडतात की जे शिक्षक सा.स.मू. वापरतात ते सातत्यपूर्ण आणि वेळोवेळी मालमत्ता करू शकतात.
6. 48% प्रतिसादक नेहमी असे मत मांडतात की जे शिक्षक सीसीई वापरतात ते मुलांच्या व्यक्तिमत्त्वाच्या सर्वांगीण विकासाचे मूल्यांकन करू शकतात.
7. 60.8% प्रतिसादक नेहमी असे मत मांडतात की जे शिक्षक सा.स.मू. FA(a) चा वापर करतात ते धड्याच्या/युनिटच्या शेवटी विद्यार्थ्यांच्या यशाचे मोजमाप करू शकतात.
8. 69.6% प्रतिसादक नेहमी असे मत मांडतात की जे शिक्षक सा.स.मू. SA वापरतात ते एकक/टर्मच्या शैक्षणिक मूल्यांकनावर आधारित लेखी चाचणीद्वारे शिक्षणाचे मूल्यांकन वापरू शकतात.
9. 41.6% प्रतिसादक नेहमी असे मत मांडतात की जे शिक्षक सा.स.मू. FA(a), FA(b) वापरतात ते शिकण्याच्या दरम्यान वापरू शकतात.
10. 40% उत्तरदात्यांचे मत आहे की काहीवेळा ते सा.स.मू. च्या वापरामुळे मूल्यमापनासाठी स्वारस्य निर्माण होईल की नाही हे ठरवू शकत नाही.
11. 39.2% उत्तरदात्यांचे मत आहे की जे शिक्षक सा.स.मू. च्या सह-शैक्षणिक क्रियाकलापांचा वापर करतात ते विद्यार्थ्यांचे कलाकुशल कौशल्य सुधारण्यास मदत करू शकतात.
12. 35.2% प्रतिसादकर्त्यांनी नेहमी असे मत मांडले की जे शिक्षक सा.स.मू. चे सह-शैक्षणिक मूल्यांकन वापरतात ते विद्यार्थ्यांमध्ये इष्ट वर्तन बदल घडवून आणण्यास मदत करू शकतात.
13. 33.6% प्रतिसादकर्त्यांनी अनेक वेळा असे मत व्यक्त केले की जे शिक्षक सा.स.मू. चे सह-शैक्षणिक मूल्यांकन वापरतात ते विद्यार्थ्यांच्या वर्गातील आणि बाहेरील वर्तनाचे मोजमाप करण्यास मदत करू शकतात.
14. 44% प्रतिसादकर्ते नेहमी असे मत मांडतात की जे शिक्षक सा.स.मू. चे सह-शैक्षणिक मूल्यांकन वापरतात ते विद्यार्थ्यांच्या संभाषण कौशल्यांचा विकास आणि मूल्यांकन करण्यास मदत करू शकतात.
15. 45.6% प्रतिसादकर्ते नेहमी असे मत मांडतात की जे शिक्षक सा.स.मू. चे सह-शैक्षणिक मूल्यांकन वापरतात ते राष्ट्रीय/राज्य चिन्हांच्या मूल्यांचा आदर करण्याचे कौशल्य विकसित करण्यात विद्यार्थ्यांला मदत करू शकतात.
16. 56% प्रतिसादकर्ते नेहमी असे मत मांडतात की जे शिक्षक सा. स. मू. चे सह-शैक्षणिक मूल्यांकन वापरतात ते निरोगीपणा आणि योग/संपूर्ण व्यायामाचे कौशल्य विकसित करण्यात मदत करू शकतात.

श्रीमती माधुरी प्रशांत निकम, डॉ. श्री. विजय बाळासो कापसे

17. 38.4% उत्तरदात्यांनी नेहमी असे मत मांडले की सा.स.मू. च्या सह-शैक्षणिक सह-अभ्यासक्रमाचा वापर मुलासाठी विशेष स्वारस्य किंवा प्रतिभा असलेल्या क्षेत्रांभोवती निर्माण करू शकतो.

संदर्भ-साहित्य सूची

1. मुळावकर , संतोष (2010). विज्ञान अध्यापन पध्दती. नागपूर:विद्या प्रकाशन.
2. मुळे,रा.श.व उमाठे,वि.तु.(1998). शैक्षणिक संशोधनाची मूलतत्त्वे. नागपूर.
3. बौदार्ले, कदम, बौदार्ले. (2005).शास्त्र अध्यापन पध्दती व व आशययुक्त अध्यापन. नित्यनूतन प्रकाशन पुणे.
4. पंडित, बनसी बिहारी. (2005). शिक्षणातील संशोधन. पुणे.
5. दांडेकर, वा.ना .(1997). शैक्षणिक मूल्यमापन व संख्याशास्त्र:श्रीविद्या प्रकाशन.पुणे
6. आगलावे, प्रदीप. (2000). संशोधन पद्धती व तंत्रे .नागपूर: विद्या प्रकाशन.
7. कदम, चा.प. (2007). शैक्षणिक संख्याशास्त्र.पुणे: नित्यनूतन प्रकाशन.
8. करंदीकर, सुरेश. (2008). शैक्षणिक मानसशास्त्र. कोल्हापूर: फडके प्रकाशन.
9. जगताप, ह. ना. (2008). शैक्षणिक मानसशास्त्र: नित्यनूतन प्रकाशन.
10. दाणे, हेमंत. (2007) भूगोल अध्यापन.नागपूर: पिंपळापुरे अँड पब्लिशर्स
11. पवार सु. ना. (२०१६) भूगोल पाठ्यपुस्तक इयत्ता नववी (2017) ,म. रा. पा. पु. पुणे.